

Hoe heeft David daaronder geleden, en daardoor geleerd, welk een afschuwelijk kwaad zij aanricht: „O, Heere, red mijne ziel van de valsche lippen, van de bedriegelijke tong. Wat zal u de bedriegelijke tong geven, en wat zal zij u toevoegen? Scherpe pijlen eens machtigen, mitsgaders gloeiende jeneverkolen”.

„Zijn mond is gladder dan boter, maar zijn hart is krijg; zijn woorden zijn zachter dan olie, maar deze zijn bloote zwaarden!”

En hoe waarschuwt Salomo niet voor de vreemde vrouw, die met hare lippen vleit, en door de vleing harer lippen den verstandeloze voert op de wegen des grafs, dalende naar de binnenkamers des doods.

Daarom zullen elke vader en moeder, die het waarachtig welzijn van hun kind bedoelen op twee dingen bedacht zijn.

Hun kinderen waarschuwen, dat ze eerlijk zijn; nooit door liegen en mooi-praten hun doel zullen trachten te bereiken. Want hoe vroeg verstaan sommigen reeds die kunst. Als ze zoo heel lief zijn tegen vader of moe-

der, of tegen broertje en zusje — maar ondertusschen langs dezen weg hopen hun slag te slaan. Wie oogen en ooren goed open heeft, heeft dat spoedig door, en laat er zich niet door van de wijs brengen, maar zal zulk een kind, dat met z'n valsche tongetje opereert, beslist onthouden, waar het zijn zinnen op gezet heeft, en bij het grooter worden, het er op wijzen, niet alleen dat de menschen zulk doen slecht vinden, zoodra ze het in de gaten hebben (en dat gaat gauw genoeg), maar ook, dat de Heere het een gruwel vindt; en Hem kunnen ze zeker niets wijsmaken.

En dan, en dat is het tweede, dat ze hun kinderen, vooral hun grooter wordende kinderen, zeer ernstig waarschuwen, dat ze op hun hoede zullen zijn voor allen, die overdreven vriendelijk doen; en niet voetstoots aan dezulken hun vertrouwen geven; aan niemand, maar zeker niet aan degenen, wier woorden zoet als honig zijn, vol van goede bedoelingen en rijke beloften.

HUISMAN.

De vrijheid van en voor den ondergeschikten loonarbeider

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Wanneer wij in ons vorig artikel ter bepaling van de eenige en ware vrijheid van den mensch, die van God de opdracht tot arbeiden in deze wereld ontving, verwezen hebben naar de woorden van Christus: „Indien dan de Zoon u zal hebben vrij gemaakt, zoo zult gij waarlijk vrij zijn”, dan is in die verklaring van den Heiland de vrijheid uitgeroepen als een herstel van de positie, waarin de mensch eenmaal bij de Schepping in het Paradijs verkeerde, waaruit hij moedwillig door de zonde geranakte in slavernij en waarin hij niet door eigen arbeid maar door het Middelaarswerk van Christus weer werd geplaatst. Deze door Christus verworven vrijheid omvat het geheele leven, dus ook het leven in het industriele arbeidsproces zoowel van arbeider als van patroon. Die vrijheid was er volgens Paulus zelfs voor den slaaf, over wien hij in 1 Cor. 7: 22 schreef: „Want de slaaf, die in den Heere geroepen werd, is een vrijgelatene des Heeren”, waarop hij tevens liet volgen „Evenzoo is hij, die als vrije geroepen werd, een slaaf van Christus”. (Nieuwe Vertaling Ned. Bijbelgen.). Daarom ook kon Paulus den ontvluchten slaaf Onesimus terugzenden naar zijn heer Philemon en aan Philemon schrijven, dat hij hem nu voorgoed terugkreeg „nu niet meer als slaaf, maar als meer dan slaaf, als een geliefde broeder”. (Phil. vers 12 en 16a). Paulus erkende daarbij ook het recht, dat Philemon als heer had over Onesimus, waarom hij ook dezen laatste niet bij zich hield. Paulus had hem wel bij zich willen houden, opdat dan Onesimus den apostel namens Philemon in het evangelie had kunnen dienen. De apostel liet zich evenwel leiden door de gedachte, niets buiten voorkennis van Philemon als heer te willen doen. En waar Paulus tevens wist, dat Onesimus' vrijheid in Christus niet in gevaar kwam door of een tegenstelling vormde tot het dienstbaar zijn hetzij aan Philemon of aan Paulus, zond hij hem terug tot zijn heer.

Als nu reeds volgens de Schrift de zaken zoo staan ten opzichte van een slaaf, dan ligt daarin tevens opgesloten, dat ten aanzien van den vrijen arbeider in loondienst, zooals wij dien kennen, diens vrijheid evenmin principieel in gevaar is door of zich niet verdraagt met het dienstbaar zijn aan een ander in het werk. De arbeider in loondienst is dan ook als geloovige vrij in Christus en behoeft dit eerst niet te worden, terwijl wie niet staat in deze vrijheid in Christus, ook al is hij naar de aardse verhoudingen de meest vrije en ongebondene schijnbaar, toch in zijn leven de totaal gebondene is in slavernij der zonde.

In ons vorig artikel hebben wij reeds opgemerkt, dat deze vrijheid in beginsel hersteld is, en dat er nog vele omstandigheden en verhoudingen in het leven zijn of kunnen zijn, waaruit onvrijheid en gebondenheid blijken, zoodat de vrijheid geen voltooide is. Daarom mag en moet er ook zijn in het Christenleven de strijd voor voortgaande vrijmaking van het leven. Ook de strijd voor vrijmaking van den arbeid, dien God den mensch te doen geeft, dus ook van den industriele arbeid, hoewel van dezen niet alleen. Want de bekende leuze, waaronder de Engelsche Trade Unions optrokken in hun strijd voor den achturigen arbeidsdag „Eight hours work, eight hours sleep, eight hours play” (acht uren werken, acht uren slapen, acht uren spelen) behelst in feite niets anders dan een oproep tot werkstaking en werkverstoring in betrekking tot het werk, dat God den mensch te doen geeft, omdat hij die leuze naast den industriele arbeid er alleen plaats is voor spel en slaap. Dit verschijnsel, dat ook in onze dagen steeds meer het levensbeeld van groote massa's der arbeiders gaat typeeren en dat helaas ook in den Christelijken levenskring steeds verder om zich grijpt, is ongetwijfeld hiervan een gevolg, dat de mensch zijn arbeid niet meer ziet als een door God aan hem gegeven opdracht voor de vervulling waarvan Christus de Aanbrenger van de vrijheid is. Zoo ont-aarden arbeid, spel en sport tot daemonie. In zijn brochure „Die soziale Botschaft der Kirche” (Evangelischer Verlag A. G. Zolliker Zürich) schrijft Erwin Stolz op blz. 28: Verwirft der Mensch die gött-

liche Erwählung, entzieht er sich also der göttlichen In-Dienst-Stellung, die seiner Arbeit eine solche hohe Würde gibt, dann beginnt unaufhaltsam der Prozess der Sinnentleerung der Arbeit”. (Verwerpt de mensch de Goddelijke uitverkiezing, onttrekt hij zich dus aan de Goddelijke in-dienst-stelling, die aan zijn arbeid zulk een hooge waarde geeft, dan begint onweerstaanbaar het proces van het zinloos worden van den arbeid). De belijdenis van de ware vrijheid van den mensch brengt dan ook noodzakelijk met zich een taxatie van den arbeid, die tot in den grond verschildt van elk gesecculariseerd (verwereldlijkt) arbeidsbegrip, ook al is dit op zulk zulke humane stellingen gebouwd. Wie den arbeid niet kan erkennen als dienst aan God, waartoe Christus in vrijheid stelde, voor dien is die arbeid op zijn best een onbegrepen natuurproces, onbegrepen als zijn geheele leven van wieg tot graf, een feitelijke zinledigheid, een maatschappelijk min of meer bepaald moeten, dat die mensch dan fatalistisch opvolgt, ook al straalt mogelijk gedurende korteren of langeren tijd over den levensweg van zulk een mensch het ondergaande licht van een rijk gevarieerd humanistisch idealisme. Zoo brengt ook hier ons Christelijk geloof terstond en principieel scheiding zoowel wat betreft de waardeering van den arbeid als ten aanzien van de vrijheid van den mensch bij en in dien arbeid. Alleen hij, die vrij is in Christus, is ook waarlijk vrij in zijn arbeid. Deze vrijheid is een onvergankelijke, die niet verloren gaat, zelfs niet onder de moeilijkste levensomstandigheden, omdat zulk een Christelijk leven in arbeid, gedragen wordt door de genade Gods, waardoor Paulus, die in zijn leven zoowel armoede als rijkdom en overvloed had leeren kennen, kon getuigen „Ik heb geleerd met de omstandigheden, waarin ik verkeer, genoeg te nemen” en „Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft”. (Fil. 4: 11—13 in Nieuwe Vertaling Ned. Bijbelgen.).

Wanneer wij nu verder een onderzoek gaan instellen naar „De vrijmaking van den arbeid”, als iets waaraan nog gewerkt moet worden, dan kunnen wij dit doen onder tweeërlei aspect. Wij kunnen letten op de positie van den arbeider als mensch in het arbeidsproces en ook op het karakter van het werk, dat hij in dat arbeidsproces te verrichten heeft.

Daarbij hebben wij dus voor oogen de industriele of economische vrijheid van den arbeider. Wij kunnen dan beginnen met te constateeren, dat de loonarbeider in onze dagen, althans in onze Westersche wereld, vrij is en althans niet volledig nog bevrijd behoeft te worden. Als vrij man gaat hij in vrijheid een overeenkomst van arbeid aan met een patroon of ondernemer. De relatie tusschen die beiden wordt dus bepaald en beheerscht door de arbeidsovereenkomst of het arbeidscontract, dat van beiden de rechten en de verplichtingen aangeeft. De arbeider verbindt zich op aanwijzen van den ondernemer of diens gemachtigde bepaalde arbeid te verrichten gedurende bepaalde tijd en de ondernemer verplicht zich die prestatie met een overeengekomen loon te honoreeren. Ook al brengt zulk een dienstverband een zekere binding over en weer, deze binding is vrijwillig en niet onvoorwaardelijk noch onverbreekelijk. De structuur van dit dienstverband is stellig niet van dien aard, dat daarop zou passen het smerig etiket, dat nota bene zelfs door pleitbezorgers van arbeidersbelangen veelvuldig erop is geplakt, n.l. het odium van „loonslaaf” en „proletariër”.

Een andere zaak is, dat de arbeider in het leven zelf niet staat als een geseccureerde, als iemand die van zijn bestaan en van zijn werkkring blijvend verzekerd is. Het spook van de werkloosheid hangt de eeuwen door over veler leven.

Het uitnemendste ook van het leven als arbeider is moeite en verdriet. Dit geldt evenwel niet alleen van den ondergeschikten loonarbeider, maar van een ieder, die in het arbeidsproces is opgenomen. Want ook de ondernemer of de patroon is van zijn positie evenmin zeker. Ook hij kan door slechten gang van zaken alles verliezen en kan dan in bepaalde gevallen van fail-

lisement zelfs het totaalverlies van al zijn bezittingen lijden, terwijl de arbeider dan alleen nog maar komt te staan voor het verlies van zijn werkkring, hoe benauwend dit ook doorgaans is. Nog dezer dagen vernam ik van een ondernemer in het Zuiden des lands, die een zestigtal werklieden aan het werk had gehad en wiens zaak door belastingschulden onder den hamer kwam, waarbij machinerieën en verdere inventaris voor een fractie van den oorspronkelijken aanschaffingsprijs en bedrijfswaarde in andere handen overgingen, terwijl toen des mans woning en meubilair aan de beurt kwamen men tegen elkander opbood om deze maar te bemachtigen, zoodat hij letterlijk alles verloor. In de regelmatig gepubliceerde staat van faillissementen is heel wat ondernemersleed gebundeld, terwijl deze staat tevens een duidelijke aanwijzing geeft van het feit, dat van beiden patroon en arbeider geldt, dat hun leven geen verzekerd bestaan is wat de maatschappelijke positie betreft, doch dat het ligt onder de gevolgen van de zonde. Ook in hun beider industriele arbeid werken kiemen des doods. Patroon en arbeider zijn samen in gelijke afhankelijkheid onderworpen aan hetgeen God over hun leven beschikt in voor- en tegenspoed.

Kan nu aan die ongetwijfeld in dit alles gelegen onvrijheid een einde komen, kan op dit punt het leven in den arbeid tot vrijheid worden gebracht, in een nieuwe samenleving b.v.? En dan moet ons antwoord luiden: neen. Het is b.v. een illusie te meenen, dat wanneer men nu maar den arbeider economische medezeggenschap verleent, op dit gebied de situatie zich principieel gaat wijzigen. Dr. J. F. P. Dijkhuis merkt in verband met die onzekerheid op het punt van werkloosheid m.i. terecht op in zijn reeds meergenoemd proefschrift „De rechtsgrond van het medezeggenschap” (blz. 188): „Het medezeggenschap garandeert niets en mocht de onderneming slecht gaan, dan kan van een inspraak van de arbeiders nauwelijks verbetering verwacht worden. De onzekerheid wordt slechts zekerheid, gepaard aan een gevoel van machteloosheid”. Dit heeft zelfs een socialistisch schrijver als dr. H. de Man duidelijk ingezien toen hij schreef in zijn „Arbeidsvreugde” (blz. 143): „de bestaansonzekerheid van den arbeider, die tot uiting komt in de voortdurende bedreiging met werkloosheid, wortelt natuurlijk in algemeen sociale verhoudingen, die onafhankelijk zijn van den wil van elke bedrijfsleiding op zichzelf”.

Vanzelfsprekend wil hiermede niet gezegd worden, dat men niet zou moeten trachten de gevolgen eener werkloosheid zooveel mogelijk te verzachten b.v. door een werkloosheidsverzekering, die dan gezien kan worden als een reserveering voor den kwaden dag. Het alles bepalende in dezen is evenwel dit, dat het hier betreft een onzekerheid niet alleen staande voor den ondergeschikten loonarbeider, doch ook voor den ondernemer, derhalve voor den arbeidenden mensch. Er bestaat dan ook geen aanleiding om in dezen ander dan hoogstens gradueel verschil te maken tusschen de positie van den patroon en den arbeider. Bij slechten gang van zaken kunnen vaak de arbeiders nog elders een heenkomen zoeken, terwijl de ondernemer als de kapitein op het zinkende schip, dit alleen als laatste kan en mag verlaten en ook dikwijls maatschappelijk dan mede ten onder gaat. Daartegenover staat dat doorgaans de arbeider de financieel meest kwetsbare en dus zwakkere positie inneemt. Er zijn dan ook bij de beschouwing van beider positie bij patroon en arbeider op het punt van de vrijheid bepaalde pluspunten en bepaalde minpunten.

Een andere zaak die nog onder de loupe moet worden genomen in verband met de vrijheid van den arbeider is zijn positie tegenover zijn patroon of werkgever.

Aan dit vraagstuk was b.v. het verschijnen te danken van de brochure van ds A. S. Talma in 1902 over „De vrijheid van den arbeidenden stand”. Talma, die uitging van het beginsel „De arbeider is vrij en alleen aan God verantwoordelijk voor het gebruik van zijn kracht” (brochure blz. 34), kwam in de samenvatting van zijn brochure tot deze conclusie onder punt 7: „De vrijheid en zelfstandigheid, die den arbeider rechtens is verzekerd, betekent praktisch vaak niet veel, omdat de vrije arbeider telkens door de verhoudingen, waarin hij leeft, of de menschen in wier macht hij staat, verhinderd wordt in de redelijke en billijke uitoefening van zijn recht”. (brochure blz. 32). Talma wilde van geen gezag weten van patroon of ondernemer over den arbeider in zijn dienst, hij sprak alleen van leiding bij den arbeid. Tegen deze gedachte nam prof. dr. H. Bavinck stelling in zijn artikel in „De Bazuin” van 9 Mei 1902 onder den titel „Heeren en knechten”. Wij noemden deze zaak reeds eerder in onze artikelenreeks over „De Crisis van het gezag in het bedrijfsleven”. Voor Talma was er dus sprake van een vrijmaking van den arbeid, door opgelegde en ondergane gezagsonderhoorigheid te wijzigen in een verhouding van leiden en geleid worden. Met C. Smeenk in zijn Christelijk Sociale Beginselen antwoorden wij evenwel op de vraag: Gezag of leiding? Gezag blijft (deel 2, blz. 67 t/m 70). Het betekent naar onze overtuiging dan ook geen vrijmaking van den arbeid, maar een ingaan tegen de Wet Gods en dus opnieuw slavernij, wanneer deze gezagsverhouding in onzen tijd wordt aangepast. Wij komen hierop nog wel terug, wanneer wij in een onzer volgende artikelen aan de hand van een officieel geschrift

zittingen
aar komt
hoe be-
agen ver-
les lands,
ad gehad
den ha-
re inven-
ken aan-
handen
meubilair
boud om
lijk alles
taat van
1 gebun-
anwijzing
arbeider
n is wat
het ligt
in beider
Patroon
heid on-
beschikt

s gelegen
het leven
t, in een
antwoord
enen, dat
ische me-
antie zich
is merkt
punt van
rgenoemd
lezeggen-
arandeert
dan kan
lijks ver-
wordt
an mach-
schrijver
ij schreef
staanson-
komt in
eld, wor-
ngen, die
jfsleiding

l worden,
gen eener
b.v. door
kan wor-
dag. Het
het hier
voor den
den on-
mach. Er
en ander
tussen
Bij slech-
ders nog
dernermer
illen als
ls maat-
egenover
el meest
. Er zijn
ositie bij
heid be-

moet wor-
den ar-
of werk-

te dan-
1902 over
. Talma,
s vrij en
ruik van
de samen-
de onder
den ar-
sch vaak
ns door
ischen in
redelijke
hure blz.
patroon
ienst, hij
gen deze
t in zijn
den titel
ak reeds
van het
s er dus
door op-
te wijzi-
worden.
eginselen
g of lei-
Het be-
vrijma-
de Wet
gezag-
ij komen
nzer vol-
geschrift

van het C.N.V. bepaalde revolutionaire tendenzen en doelstellingen van dit vakverbond nader hopen aan te wijzen. Overigens mogen wij voor wat de principiele fundeering van de relatie patroon-arbeider betreft wel verwijzen naar onze artikelen in de reeks „De crisis van het gezag in het bedrijfsleven”. Terwijl wij in een volgend artikel zullen bezien de vrijheid van den ondergeschikten loonarbeider bepaald naar het karakter van zijn werk, daar willen wij nu ter ondersteuning van onze gedachte, dat aantasting van het gezag in de onderneming, als aanwezig in de voorstellen en plannen voor economische medezeggenschap gelijk eerder aangetoond, de vrijmaking van den Arbeid niet bevordert maar in den weg staat, dit artikel besluiten met een verwijzing naar hetgeen ds J. C. Sikkel daarover schreef in zijn boek „De vrijmaking van den Arbeid” (blz. 115): „Zeker, het moet een constitueele gemeenschap worden in het Bedrijfsleven. Maar daarin juist is hoog en laag, gezag en gehoorzaamheid. Dit gezag is andersoortig als het Overheidsgezag. Het gaat uit van het recht van den geest, die het Bedrijf richt. Het gaat uit van het eigen recht en de vrijheid van den Ondernemer, van den Patroon. Het gaat uit van zijn eigendomsrecht. Het is organisch gezag, dat de gelegde band en daarmee het recht van den enkele aan en in de Bedrijfsgemeenschap moet erkennen en eerbiedigen, en dat den band alleen naar het gecontracteerd en geconstitueerd recht kan losmaken. Maar het is niettemin wezenlijk gezag, dat den Arbeid in het Bedrijf bepaalt en regelt, en dat in de bedrijfsgemeenschap, juist ook in en door het Arbeidscontract en de constitutie van rechtsverhoudingen, moet worden geëerbiedigd en gehandhaafd. Zonder de erkenning van dit gezag, immers evenzeer erkenning van een zedelijk goddelijk recht, is vrijmaking van den Arbeid niet mogelijk. En daarom ook moet, wie medewerkt, zich met hoofd en hand aan het hoofd van het Bedrijf onderschikken. Niet als zou hier ook altoos de gezagsdrager de hoogste mensch zijn. Maar de goddelijke ordening, waardoor de regeling van de levensgemeenschap en de handhaving van het recht, ook van het organisch recht, onder de gewenschte waarborgen uitgaat van het gezag, moet ook hier geëerbiedigd worden; en geëerbiedigd moet daarbij ook de beschikking der goddelijke voorzienigheid, die den één in staat stelt, om een eigen Bedrijf in te richten en den ander niet”.

Da Sikkel besloot deze opmerkingen met de concluderende woorden „De organische Bedrijfsgemeenschap zal altoos het gezag moeten eeren, dat in onze innerlijke rechtsconstitutie, onze consciëntie, door goddelijke ordening erkenning vordert; of — de organische Bedrijfsgemeenschap zal niet zijn”.

P. GROEN.

RECTIFICATIE.

In ons vorig artikel moet in de eerste kolom, bl. 169, de verwijzing naar Psalm 119 vervallen, daar de woorden „mijn ziel kleefte aan het stof” de beteekenis hebben van: „mijn leven neigt naar het graf”. Onze opmerking t.a.v. de onvrijheid van veler leven door aardse goederen blijft overigens gehandhaafd en vindt o.a. ook steun in Matth. 19: 22—24. De rijke jongeling kon door zijn gekluisterd zijn aan aardse bezit niet komen tot de vrijheid in Christus („want hij had vele goederen”). Lees voorts 2e kolom blz. 169 6e en 7e regel van boven een d e r e in plaats van a n d e r e. De lezer vergeve mij deze onjuistheden. G.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Ook thans is er weer bij de herdenking van den sterf dag van Descartes door heel de wereldsche wijsheid gejubeld over het geweldige en groote, dat door dezen wijsgeer voor een drietal eeuwen is verricht. Wat was zijn groote daad?

Deze, dat hij de menschelijke wijsheid en wetenschap heeft bevrijd uit de banden der geopenbaarde waarheid, losgemaakt van het door de kerk des Heeren gepredikte Woord.

Alle autoriteit buiten zich zelf werd zoo door den mensch afgeschud. Hij werd zijn eigen baas. Of, zooals Nietzsche het eens zei: hij nam zelf het roer van het levenschip in zijn handen. Niet God, maar hij stuurde zelf. Iets waarvan een wijsgeer van onze dagen verzuchtte: heel bijzonder is dat nog niet gelukt.

Natuurlijk, zoo zegt men, is de wetenschap nadien wel verder gekomen en aanvaardt zij niet alles wat Descartes toen leerde, maar het komt hier op de hoofzaak aan. De mensch verhef zich en zei: niet God maakte mij, maar ik maak God. Zoo werd het in een kortgeleden verschenen wetenschappelijk werk nog eens onderstreept.

Groot was dus die man, niet maar alleen voor de wetenschap, voor den staat, voor heel het leven, maar ook voor de kerk.

Het werk, dat hij begon, werd door den wijsgeer Spinoza voltooid.

Die trok de laatste consequentie. Descartes durfde ook uit vrees voor zijn kerk niet loochenen, dat God en wereld twee zijn, maar Spinoza trok de lijn consequent door: het heelal is God.

En het was de vader der ethischen in de vorige eeuw, Schleiermacher, die uitriep: laten wij met grooten eerbied ons den grooten Spinoza herinneren. Hij werd doordrongen van den hoogen Wereldgeest, het oneindige was zijn aanvang en einde, het universum zijn eenige en eeuwige leefde; in heilige onschuld en diepen ootmoed spiegelde hij zich in de eeuwige wereld en zag toe, hoe ook hij haar beminnelijke spiegel was; vol van religie was hij en vol des heiligen Geestes en daarom staat hij ook daar alleen en boven allen verheven, meester in zijn kunst, verheven boven het profane glidde, zonder discipelen en zonder burgerrecht.

Erasmus zei: Heilige Socrates bid voor ons. Descartes sprak het hem gaarne na. Schleiermacher riep uit: heilige Spinoza, maar dan ook heilige Descartes, want de tweede is zonder de eerste niet.

Het is dan ook zeker, dat Descartes' wijsheid niet slechts de wereld, maar ook de kerk, zelfs die der Reformatie heeft verleid en tot den vreeselijken afval van den natuurlijke godsdienst gebracht.

Revisus en Voetius begrepen dit dadelijk. Zij zagen het reeds rondom zich heen.

Het is daarom ook niet kwaad dat, nu thans weer de loftrempel is gestoken voor de groote daad van Descartes, wij, hetgeen hij dan leerde, eens wat nader met elkander bespreken. Wij behoeven daartoe geen wijsgeeren te zijn. Louder gehoorzame geloovigen, willen wij de dingen, hier aan de orde, goed zien.

In een wijsgeerig tijdschrift van deze dagen las ik: de wijsbegeerte spreekt over God, de wereld en den mensch.

Nu daarvan getuigt de Kerk des Heeren.

Gods Woord wijst ons ook hier den weg.

Want van de wijzen dezer wereld geldt wat Ps. 2 van de koningen der aarde zegt. Zij roepen uit: laat ons hunne banden verscheuren en hunne touwen van ons werpen.

Maar de psalmist laat er op volgen: Die in den hemel woont zal lachen, de Heere zal ze bespotten.

En wij mogen met de Schrift getuigen: want daar staat geschreven: Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan en het verstand der verstandigen zal Ik te niet maken. Waar is de wijze? Waar is de Schriftgeleerde? Waar is de onderzoeker dezer eeuw? Heeft God de wijsheid dezer wereld niet dwaas gemaakt? I Cor. 1: 19 en 20.

Feitelijk leerde Descartes niets nieuws, maar greep hij, de Schrift verloochene, naar de oude heidense wijsheid terug.

Hij was een kind der Renaissance, die lijnrecht stond tegenover de Reformatie.

De mensch wilde God gelijk zijn. Door zijn rede, zijn zuivere verstand het wezen der dingen doorgronden, de waarheid vinden door de eigen kracht.

Zou hij, dus Descartes, zulks kunnen doen, dan moest hij zich van alle vooroordeel bevrijden. In niets beginnen met: ik geloof.

Nu was de kerk in haar roomsch verval er reeds toe gekomen, haar gelooven te verbinden met het weten der heidenen.

De Roomsche scholastiek, Thomas van Aquino voorop, leerde, dat de gewone man alles eenvoudig moest aannemen, wat de kerk hem leerde, maar voor den wijze, den man van wetenschap, gold dit niet. Zeker, er waren bovennatuurlijke dingen, die men op het gebod der kerk moest gelooven. Maar daarnaast was er ook veel, dat de mensch wel kon begrijpen, bewijzen.

Zelfs kon hij bewijzen, dat God bestaat. Maar de kerk leerde hem dan dat God Drieëinig is.

Er waren dus onbegrijpelijke, maar ook begrijpelijke dingen.

Zoo leerde niet alleen de Schrift, dat God bestaat, maar de natuur zei het ook. Daar was een natuurlijke godsdienst, en die kon het heel ver brengen. Tot de poorten des hemels zelfs. Maar de kerk moest die poorten openen.

Hoe gevaarlijk was dit alles reeds. Welk een afval.

De kleine mensch zou met zijn rede uit de natuur bewijzen, dat God bestaat. Niet maar zijn geloof, maar zijn weten zou dit vaststellen. De mannen der Renaissance gingen nu nog verder. Zij zeiden: wij blijven wel gelooven, wat de kerk beveelt, maar de wetenschap moet alle vooroordeel laten varen, wil zij in haar arbeid slagen.

Niet de Schrift, maar het geschapene, de natuur, is de bron der waarheid. En wie het grootsch gebouw der natuurwetenschap wil binnentreden, moet alles loslaten, wat hij slechts geloofde, hij moet een schoon blad papier zijn.

En zoo daagt dus de mensch God en Zijn werk voor de vierschaar zijner rede, zooals Da Costa het zong. Hij zal beslissen, of God zijn zal en wat Zijn werk zal zijn. De bron van alle waarachtig weten is niet het geloof maar ervaring. Vandaar den naam empirisme.

Met hartelijke groeten en heilbode, uw toegeneegen

MARNIX.

(Slot volgende week).

ZENDING EN EVANGELISATIE

Kleding-, verband- en zeep-actie Soemba.

Het resultaat van deze actie is als volgt: 10000 dubbele stukken huishoudzeep, 1497 stukken toiletzeep, 256 stangen scheerzeep, 247 pakken zeepoeder, 3 staven zeep, 67 pak-

jes shampoo, 155 doosjes wond- en kinderopoeder, 1 blik soda, plm. 40 kg zachte zeep, 43 tuben Jodium tinctuur, 1 injectiespuut, 2 scharen, 1 splintertang, 1 doos griffels.

Een gansch zeer groote hoeveelheid textiel, verband-artikelen, watten, pleisters enz. en diverse medicamenten. Verder nog een paar presentjes voor onze trouwe medewerkers op Soemba.

Aan geld ontving ik totaal f 2370.56.

Met dit resultaat ben ik hartelijk blij. Het is het bewijs, dat de liefde voor het werk der zending, Gode zij dank! nog gezond is.

Aan allen, die tot dit resultaat hebben meegewerkt: zeer hartelijk dank! En moge het allen die nog niet meewerkten ten voorbeeld zijn.

De zeep is in 42 kisten verzonden naar de boot, en textiel en verbandartikelen naar br. J. de Koning, Zuiderparklaan 214, Den Haag. Aan dit adres worden ook verder heel graag kleine en groote zendingen in ontvangst genomen.

En nu, broeders en zusters, maar weer met nieuwe kracht verder, want wij mogen in onzen ijver geen oogeblik verkouden. De medische verzorging en het onderwijs op de zendingavelden onzer kerken, vraagt onze voortdurende steun en belangstelling. Mesox rekent op ons aller medewerking.

Tenslotte: ik heb nog verschillende brieven liggen, waarvan de beantwoording moest wachten, omdat ik er eindelijk geen tijd voor had. Ik hoop die nu ook te verzorgen.

H. TROOSTHEIDE.

Bilthoven, Soestdijkweg 219 Zuid.
Giro 59046.

PERSSCHOUW

Dr L. v. d. Zanden contra Ds B. A. Bos

Dr L. v. d. Zanden schrijft in Gron. Kbl. (Synodoer.)

De Generale Synode van Den Haag, die volgens het plan in April zou samenkomen in haar laatste zitting, komt nu reeds samen Dinsdag 25 Februari 's morgens om 10 uur in de Valkenboskerk.

Het verzoek tot deze vervroegde samenkomst is uitgegaan van deputaten voor samenspreking met de Geref. Kerken (onderh. Art. 31 K.O.). Meer is hierover officieel niet bekend. Ds B. A. Bos heeft echter in „De Roeper” geschreven, dat hij zich met anderen gewend heeft tot genoemde deputaten en dat de samensprekingen, die enkele weken al gaande zijn, in een ver gevorderd stadium verkeren. Dit bericht van ds Bos, dat in verschillende kerkbladen is overgenomen, wil ik ook aan de lezers onzer Kerkbode niet onthouden, omdat zij hierin zeker belang zullen stellen. Meer mag ik er niet van zeggen.

Uit het bericht blijkt, dat het initiatief is uitgegaan van ds Bos c.s. Men kan ook moeilijk verwachten, dat kerkelijke deputaten zich eigener beweging of op last van een kerkelijke vergadering zouden wenden tot individuele leden van een andere kerk om met hen samen te spreken over hereniging. Dit zou geen kerkelijke stijl zijn.

Geen kerkelijke stijl.

In orde.

Maar is het doen van ds B. A. Bos c.s. dan wel kerkelijke stijl?

Volgens deze logica niet.

Er zijn nog altijd joodsche mevrouwen die een christelijk dienstmeisje zoeken. Dan houdt de joodsche dame den sabbath en het dienstmeisje kan toch den Zaterdag besteden ten nutte van de sabbath-respecteerende familie.

Daarom ontmoet ons dit vervolg niet:

Maar geheel anders wordt het, als om zo'n samenspreking verzocht wordt. Welke kerk zou dan weigeren?

Alleen een kerk, die anders redeneert dan de joodsche dame. Derhalve ontmoet het volgende ons nog minder:

Het is daarom geheel onjuist en onbillijk om hierop critiek te oefenen, zoals sommige vrijgemaakte scribenten reeds hebben gedaan. Wij begrijpen ten volle, dat hun de gang van zaken niet aangenaam is, maar wij hebben de verschillen in de vrijgemaakte kerken toch niet veroorzaakt?

Op deze laatste vriendelijke vraag hebben we al geantwoord. Onze kerken in Groningen (onderteekening ook van ds B. A. Bos) en ik zelf nog pas in het artikel: Geen koehandel.

Overigens is er één troost. Dr v. d. Zanden schrijft tegen het zoeken van eigen eer. Als dat meenens blijft, zal hij stellig, ijverende tegen koehandel-praktijken, optreden tegen elke poging om zijn synode te brengen tot het accepteren van formules, die camoufleren, dat een synode niets wil terugnemen, maar wel ongemerkt wil veranderen tegenover den één wat als goddelijke wet is gehandhaafd tegenover den ander.

Als dr v. d. Zanden dus ben wint, gebeurt er niets dan een nog eens duidelijk aanzetten van de duim-schroeven van 1944 of een algeheele herroeping van wat toen gebeurd is en een openlijk in toetsing geven van alles wat na 1944 over en weer gebeurd is. Nog altijd zijn er geschorsten — in den hemel. K. S.

KERKNIEUWS

Aangenomen naar
Valthermond, cand. J. de Feijter te Axel.

Beroepen te
Zaanslag, C. Stam te Ermelo.

Bedankt voor
Barendrecht, Garreitsweer, Nijkerk, Oosterbeek—Wolfneze,